

Драган Р. Симић

Универзитету у Београду – Факултету политичких наука

Драган Живојиновић

Универзитету у Београду – Факултету политичких наука

ДА ЛИ ЈЕ ОПАДАЊЕ НЕМИНОВНО?- НЕКОЛИКО АРГУМЕНАТА ПРОТИВ*

Сажетак

У овом раду аутори доводе у питање главне аргументе деклиниста у погледу неминовности опадања америчке моћи. Наводећи осам аргумената против деклинистичких учења, циљ рада је да се покаже да у међународним односима, поготово у погледу процене нечије моћи не постоји апсолутна сигурност да ће се нешто десити онако како то највећи број људи очекује. Конвенционалне мудрости често знају да поклекну пред непредвидивостима дешавања а детерминизам у међународним односима има много теже услове за живот него што је то случај у неким другим областима људског деловања.

Кључне речи: Међународни односи; моћ; Сједињене Америчке Државе; процес померања моћи; опадање у моћи; будућност америчке моћи

У недавно објављеној књизи која говори о узроцима превласти Запада некада и будућој неминовној превласти Истока, стенфордски историчар Јан Морис наводи речи великог енглеског просветитеља Семјуела Џонсона који је једном приликом написао да **„када је човек уморан од Лондона, он је уморан од живота, јер у Лондону се може наћи све оно што живот може да пружи.“**⁽¹⁾

* Овај текст је резултат рада на пројекту *Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту*, број 179076, финансиран од стране Министарства просвете и науке Републике Србије.

1) Видети: Ian Morris, „Why the West Rules--for Now – excerpt“, извор: internet, 05/01/11 <http://us.macmillan.com/BookCustomPage.aspx?isbn=9780374290023#Excerpt>. Реч је о књизи: *Why the West Rules - for Now: The Patterns of History, and What They Reveal About the Future*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2010;

...И заиста, како пише Морис, „Лондон је тада (а реч је о 1777. години - прим. аут.) имао катедрале и палате, паркове и реке, отмене резиденције и страћаре. Али изнад свега ту је могло да се купи толико тога да је то превазилазило и најлуђа маштања претходних генерација. Фине даме и господа могли су да силазећи из кочија испред тек изграђених аркада Оксфорд Стрита виде новитете попут кишобрана, који је био производ 1760-их, а који су Британци убрзо почели да посматрају као потребу, или пак ручне торбе или пасте за зубе, што су све били производи из претходне деценије. И нису само богаташи били ти који су се препустили чарима нове потрошачке културе. Изазивајући згражавање конзервативних посматрача, трговци су проводили сате у кафанама, сиротиња је звала чај „нужном намирницом“ а жене фармера су куповале клавири.“⁽²⁾ Укратко, „Британци су почели да мисле да су другачији од осталих људи“.⁽³⁾

На сличан начин ових дана, масе раздраганих људи у шопинг молловима Шангаја, Пекинга или Нанђинга хрле да прибаве све оно што нуди тржиште 21. века. Успон Народне Републике Кине има последице и по пораст њеног самопоуздања у међународним односима али и по пораст куповних апетита становника „нове потрошачке суперсиле“.⁽⁴⁾ Са померањем моћи са Запада на Исток истовремено долази и до померања наде, како је то недавно објавио енглески „Economist“.⁽⁵⁾ У том смислу, светска стручна и шира литература опадање америчке моћи и моћи Запада узима као готову ствар а долазак Кине на место најмоћније земље света је по многим само питање времена. Главна хипотеза овог рада је да пре него прихватимо аргументе деклиниста о томе да је процес померања моћи са Запада на Исток неминовност да о томе треба размислити барем још једном. Наводећи осам аргумената против

2) Видети: Исто, оп. cit.

3) исто, оп. cit.

4) Видети: “The New Shopping Superpower”, *Newsweek*, извор: internet 20/1/11 <http://www.newsweek.com/2009/03/20/the-new-shopping-superpower.html>

5) „Током последњих 400 година Запад је, кад је у питању оптимизам, уживао компаративну предност над остатком света. Западни интелектуалци су утрли пут идејама просветитељства и прогреса а западни „човек од акције“ користио је технологију како би наметнуо своју вољу остатку света. Очеви оснивачи који су чврсто веровали да ће земља коју су створили бити боља него било која до тада, понудили су грађанима не само право на живот и слободу него и трагање за срећом... Сада нада мења мења место свог боравка. Према резултатима истраживања „Pew Research“ центра, неких 87 посто Британаца, 50 посто Бразилаца и 45 посто Индијаца мисли да се њихова земља креће у правом смеру док 31 посто Британаца, 30 посто Американаца и 26 посто Француза верује у тако нешто кад су у питању њихове државе. Видети: “The Redistribution of Hope”, *The Economist*, извор: internet 17/12/10 <http://www.economist.com/node/17732859>

деклинистичких учења, циљ рада је да се покаже да у међународним односима, поготово у погледу процене нечије моћи не постоји апсолутна сигурност да ће се нешто десити онако како то највећи број људи очекује. Конвенционалне мудрости често знају да поклекну пред непредвидивостима дешавања а детерминизам у међународним односима има много теже услове за живот него што је то случај у неким другим областима људског деловања. Рад ће се поред увода и закључка састојати од дела који се односи на осам питања за деклинисте односно на осам аргумената против деклинистичких учења.

*Да ли је овога пута стварно дошао крај?
Неколико питања за деклинисте*

Упркос снази аргумената које деклинисти користе, и великом броју примера из историје којима поткрепљују своје ставове, постоје неке нејасноће у аргументима које наводе као и логици размишљања а које ћемо ми овом приликом, због недостатка простора, само укратко навести (за скраћени приказ ових питања видети Табелу 1.)⁶⁾

Као прво, приметна је извесна фаталистичка црта у оваквим погледима на судбину Америке у савременом свету, то јест чини се да шта год људи у земљама које су у опадању чинили, једна ствар је неминовна: силазак са историјске позорнице⁷⁾. Остала је као пример позната реченица изречена од стране Маргарет

6) О деклинизму у међународним односима и нарочито о деклинизму у Сједињеним Америчким Државама видети шире у: Драган Р. Симић, Драган Живојиновић, „Од Спутњика до Ленова: шест таласа америчког деклинизма после Другог светског рата“, *ГОДИШЊАК*, 2010, Факултет политичких наука, Београд, Година IV, Број 4, стр. 269-295.

7) У тексту који на тему опадања моћи империјалне Шпаније у шеснаестом и седамнаестом веку пише британски историчар Џон Х. Елиот наводе се два значења речи опадање у тадашњем свету: једно биолошко, друго историјско. „Биолошки посматрано, сваки организам пролази кроз процес раста, зрелости и пропадања; и пошто је то било природно, тако нешто се није могло зауставити – осим, наравно (и ту је постојала могућност спасења) уколико се Бог директно не умеша у људске послове. **Ова ситуација шпанске прошлости, садашњости и будућности унутар циклличног процеса на основу којег природа функционише, чини ми се да је одиграла (кључну - прим. аут.) улогу у стварању тог осећаја фатализма која је био веома присутан код шпанске владајуће класе седамнаестог века** (подвукао аут.). Точак се неумитно окретао и најбоље чему су се могли надати је да га мало успоре пре него што ствари опет крену нагоре. Песимизам је био ојачан историјском аналогијом са судбином Римског царства. Шпанци су себе у доба своје највеће моћи доживљавали као модерне наследнике Римљана; и сада, у данима проблема, аналогија коју су тако самоуверено користили је постала изузетно непријатна. Ако су они Римљани нашег доба, како онда Империјална Шпанија може избећи процес дегенерације и опадања којем је и Империјални Рим коначно подлегао.“ Видети шире о томе у: John H. Elliot, „Managing Decline: Olivares and the Grand Strategy of Imperial Spain“, in: Paul Kennedy, Ed., *Grand Strategies in War and Peace*, Yale University Press, New Haven, 1991, pp. 87-104. (цитат је са стране 90.)

Питања	Аргументи деклиниста	Аргументи против
Да ли је судбина империја унапред одређена и или је могуће “искочити” из круга успона и пада?	<ul style="list-style-type: none"> - Изгледа “да се не може урадити ништа за нацију за коју не ради време” (Маргарет Тачер) - Успон и пад великих сила као природни закон 	<ul style="list-style-type: none"> - Процес опадања у моћи није неповратан и непромењив - Опадање је могуће зауставити, успорити или чак окренути у супротном смеру
Да ли је економија најважнији извор моћи?	<ul style="list-style-type: none"> - “У процесу одржавања статуса велике силе најважније су три ствари: новац, новац и новац” (Пол Кенеди) - „Све почиње са огромним дуговима а завршава се са неумитним смањењем у средствима расположивим за трошкове копнених снага, морнарице и ваздухопловства“ (Ниал Фергусон) 	<ul style="list-style-type: none"> -Није све у новцу. Има нешто и у неким другим стварима “Напросто је сувише много доказа који указују на друге ствари: географија, војна организација, морал нације, систем савезништва” (Пол Кенеди) -Разлика моћи и утицаја - Разлика између моћи као контроле над одређеним ресурсима и моћи као контроле над исходима односно понашањима других актера
Може ли се моћ мерити? Шта све суперсила треба да уради да би задржала тај статус?	<ul style="list-style-type: none"> - БДП и стопе раста као најважнији извори моћи - Суперсила треба да испуни сва очекивања и да победи сваког ко покуша да јој се супротстави 	<ul style="list-style-type: none"> -Мерење моћи као готово немогућ подухват -Проблем претераних очекивања често замагљује разлику између оног ко има мање и оног ко има више моћи
Какве последице по силе у опадању има наше опажање тог процеса? Каква је улога психологије у процесу успона и пада великих сила?	<ul style="list-style-type: none"> - Опадање у моћи је стварно и психологија ту не игра велику улогу 	<ul style="list-style-type: none"> - Људски мозак природно тежи да више пажње поклања лошим него добрим вестима - У покушају да се све објасни, често се важне нијансе и детаљи потпуно изостављају

<p>“Imperial overstretch” или “entitlement overstretch”?</p>	<p>“Они који доносе одлуке у Вашингтону се морају суочити са мучном и трајном чинџеницом да је укупан збир глобалних интереса и обавеза Сједињених Држава сада много већи од снаге државе да их брани све истовремено.” (Пол Кенеди)</p>	<p>- „Историјски подаци сугеришу да ако једна конкретна нација одваја <i>током дужег временског периода</i> више од 10 % (а у неким случајевима, када је структурално слаба, више од 5 %) националног дохотка на наоружавање, то највероватније ограничава његову стопу раста“ (Пол Кенеди) - Спољна политика САД ће пре бити жртва „пренапрезања социјалних давања“ него класичног „империјалног пренапрезања“ (Ендрју Крепиневић, Мајкл Манделбаум)</p>
<p>Како стоје конкуренти?</p>	<p>- Кина као будућа светска сила број један; огромне стопе раста и све већа војна моћ - Европска унија као глобални играч - Земље БРИК</p>	<p>- САД као једина земља са свеобухватном моћи (превласт у свим њеним димензијама) и моћи чији је домаћај глобалан</p>
<p>Када је стварно крај?</p>	<p>Постоје догађаји после којих више ништа није исто и који одређују судбину империја</p>	<p>- Велике силе опстају из различитих разлога па чак и онда кад изгубе своју моћ - Тешко је проценити док се ствари још одигравају који је догађај пресудан у процесу опадања моћи</p>
<p>Може ли се управљати опадањем у моћи ? Да ли је могуће “паметно опадати”?</p>	<p>- Велике силе у опадању суочавају се са изборима који се крећу у распону до немиле и недрага, између мање и више лошег избора</p>	<p>- Могуће је паметном политиком и доношењем правих одлука које на прави начин препознају дух времена зауставити, успорити или преокренути опадање империја</p>

Табела 1: Осам питања за деклинисте

Тачер, некадашње премијерке Велике Британије, која је поднесе оставку на ту функцију, између осталог рекла и како одлази, јер не може да уради ништа за нацију за коју не ради време. Да ли заиста не постоји никаква нада за силе у опадању да промене своју судбину?

Историчари опадања претходних сила у прошлости, попут Арнолда Тојнбија, с правом су констатовали следеће: „Развој се дешава кад год изазов покрене успешну реакцију која затим побуди нови и друкчији изазов. Нисмо пронашли ниједан исконски разлог зашто се тај процес не би понављао у недоглед, иако је, историјска је чињеница, већина цивилизација у томе била неуспешна.”⁸⁾ Ако прихватимо да је опадање процес, зашто не би могло доћи и до повремених успона у том процесу, па и до сасвим супротних кретања. Једно од најбољих дела на ову тему, Гибонова вишетомна студија која је под насловом “Опадање и пропаст Римског царства” објављена крајем 18. века, сведочи да, иако је Римско царство почело да опада након смрти цара Марка Аурелија, постојале су фазе обнове моћи царства и да се на томе пуно радило и то веома успешно, макар у случају Диоклецијанових реформи или пак са доласком Константина Великог на чело царства.⁹⁾ Коначни исход и судбине царстава се по нашем мишљењу, ипак не могу знати унапред колико год историја тако нешто говорила. У подручју људских ствари детерминизам, ипак није тако суверен као у области природних наука.¹⁰⁾

- 8) Ову реченицу је Фарид Закарија сасвим оправдано узео за мото своје књиге „Постамерички свет“. Видети: Фарид Закарија, *Постамерички свет*, Хеликс, Смедерево, 2009.
- 9) Едвард Гибон, британски историчар из времена просветитељства објавио је у периоду од 1776. до 1788. године шестотомну књигу под насловом “Историја опадања и пропасти Римског царства”. За српски превод овог дела видети: Едвард Гибон, *Опадање и пропаст Римског царства*, Нолит, Досије, Београд, 2007, треће издање;
- 10) У најави књиге која је изашла у фебруару ове године, а која се бави будућношћу америчке моћи у двадесет првом веку, Џозеф Нај на ову тему пише следеће: “Конвенционална мудрост тврди да да ће глобална равнотежа снага вероватно бити промењена у двадесет првом веку. Ко то може (са сигурношћу – прим. аут.) знати? Прво, морамо се чувати од погрешних метафора као што је она о природном опадању. Државе немају, за разлику од људи, предвидив животни ток (мисли се на рођење, детињство, младост, средње доба, старост и смрт – прим. аут.). На пример, након што је Британија изгубила своје америчке колоније крајем осамнаестог века, Лорд Хорејшио Волпол (британски историчар, политичар и изданак једне од најугледнијих британских породица – прим. аут.) ламентирао је над тиме што је Британија овим сведена на једну безначајну земљу, попут Данске или Сардиније. Он није успео да предвиди да ће индустријска револуција донети Британији још један век чак и веће премоћи у светским пословима. Рим је остао доминантан више од три века пошто је достигао апогеј своје моћи. Чак ни тада, Рим није пао због успона неке друге државе већ је нестао тако што је доживео на хиљаде посетина од стране разних варварских племена. У ствари, свим помодним предвиђањима да ће Кина, Индија или Бразил претећи Сједињене Државе у деценијама које су пред нама, треба поручити да ће веће претње долазити од модерних варвара и недржавних актера.” Видети: Joseph S. Nye, Jr., *The Future of power in the 21 Century-authors note*,

Као друго, кључно је питање да ли је економија најважнији извор моћи? Упркос јаким аргументима који говоре да се моћ једне земље углавном заснива на снажној економској основи, моћ има много више димензија и много је сложенији феномен него што то може изгледати на први поглед.¹¹⁾ Узроци америчке доминације нису били само у јакој економији и јакој војсци, већ и у географији, култури, утицају у међународним организацијама, односно и у тврдој и у мекој моћи најопштије говорећи¹²⁾. Ове нове димензије моћи и чињеница да их је Америка имала више него остали, биле су, између осталог, оно што је дебату између деклиниста и ревивалиста јасно окренуло на страну ових других у времену после Хладног рата.¹³⁾ Нема сумње да Кенедијев аргумент о неједнаким стопама раста међу државама држи воду, јер је потпуно немогуће да оне иду истим током, али је исто тако јасно да се високе стопе раста и

PublicAffairs, New York, 2011, извор: Internet 16/08/10 <http://www.publicaffairsbooks.com/publicaffairsbooks-cgi-bin/display?book=9781586488918&view=note>; За неке од главних аргумената који се излажу у књизи видети такође: Joseph S. Nye, Jr., *Cyber Power*, May 2010, Belfer Center for Science and International affairs, John Kennedy School of Government, Harvard University, Cambridge, Massachusetts, извор: internet 01/06/10 <http://belfer-center.ksg.harvard.edu/files/cyber-power.pdf>;

- 11) О моћи у међународним односима видети шире у: Joseph S. Nye, Jr., *Power in Global Information Age: From Realism to Globalization*, Routledge, London, 2004; Michael Barnett, Raymond Duvall "Power in International Politics", *International Organization*, 59, Winter 2005, pp. 39-75.; Felix Berenskoetter, M. J. Williams, Eds., *Power in World Politics*, Routledge, London, 2007; За мерење моћи видети: Ashley J. Tellis, Janice Bially, Christopher Layne, Melissa McPherson, *Measuring National power in the PostIndustrial Age*, RAND Corporation, Santa Monica, Ca., 2000, извор: internet: 11/01/09 http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR1110/ За нешто другачије аргументе видети: Gregory F. Treverton, Seth G. Jones, *Measuring National Power*, RAND Corporation, Santa Monica, Ca., 2005, извор: internet 11/01/09 http://www.rand.org/pubs/conf_proceedings/2005/RAND_CF215.pdf; Gregory Treverton, Seth G. Jones, „Measuring Power: How to Predict Future Balances“, *Harvard International Review*, извор: internet 10/01/09 <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/print/133706587.html>; William Inboden, „What is Power? And how much of it America have“, *The American Interest*, Hollidays November/ December 2009, pp. 15-27.; О мекој моћи видети: Joseph S. Nye, Jr., *Soft Power – The Means to success in World Politics*, Public Affairs, New York, 2004;
- 12) О изворима америчке моћи видети шире у: Stephen M. Walt, *Taming American Power*, W. W. Norton, New York, 2005, pp. 11 – 61.; Суштинска предност Сједињених Америчких Држава у односу на остале империје из прошлости била је та што су оне имале предност у свим димензијама моћи а притом је и опсег њихове империје био глобалан. У ранијим случајевима увек је изостајао један од ова два кључна елемента (свеобухватност и глобалност). На пример Рим је имао свеобухватност али није био глобална империја, док је Британија имала глобалност али није имала свеобухватност. Слична ситуација била је и са Совјетским Савезом, док Кини данас недостају и један и други елемент односно треба још да поради на мекој моћи као и да стекне капацитете за глобално пројектовање моћи (global power projection capabilities).
- 13) Шире о томе видети у: Драган Р. Симић, Драган Живојиновић, „Од Спутњика до Ленова: шест таласа америчког деклинизма после Другог светског рата“, стр. 274-275, нарочито фусноту бр. 17.

економска моћ не претварају директно у резултат који желите.¹⁴⁾ По речима, Арона Фридберга, “поједини аналитичари чине класичну грешку која се учи на уводним курсевима у политичке науке, изједначавајући моћ као контролу над ресурсима, са моћи као контролом над исходима, то јест резултатима.”¹⁵⁾ Практично, то значи да велика економска моћ не значи нужно и резултате које желите да остварите, односно моћ не треба мешати са утицајем. Дакле, пут од претварања економске моћи у моћ која може да промени нечије понашање прилично је дугачак и сигурно не иде по аутоматизму. На крају, и сам Пол Кенеди који често наводи ставове попут ових у којима се каже “да у развученим ратовима великих сила (обично и коалиција) победу задобија страна са напреднијом производном осномом - или, како су шпански капетани имали обичај да кажу, ономе ко има последњи *ескудо*”¹⁶⁾ или пак следећег у којем наводи речи “једног од саветника Филипа II, да су у процесу одржавања статуса велике силе најважније три ствари: новац, новац и новац”¹⁷⁾ набраја и неке друге важне изворе моћи. Наиме, покушавајући да се избори са замкама економског детерминизма, Кенеди тврди да “упркос сталној заинтересованости ове књиге (мисли се на књигу “Успон и пад великих сила - прим. аут.) да иде трагом „крупнијих тенденција” у светским сукобима протеклих пет векова, она не тврди да економија детерминише сваки догађај, или да је она једини узрок успеха и неуспеха сваке државе, Напросто је сувише много доказа који указују на друге ствари: географија, војна организација, морал нације, систем савезништва и многе друге ствари могу да утичу на релативну снагу припадника система држава. У осамнаестом веку, на пример, Уједињене провинције су биле најбогатији део Европе, а Русија најсиромашнији - па ипак су Холанђани пали, а Руси се уздигли”.¹⁸⁾

14) У тексту који је објавио у часопису „The World Today“ у броју за август и септембар 2010. године, а који издаје Краљевски институт за међународне послове из Лондона, Пол Кенеди подвлачи значај неједнаких стопа раста у процесу успона и пада великих сила и издваја га као кључни доказ своје хипотезе да ће се тај процес наставити и у будућности то јест да је пад Сједињених Држава и успон Азије неминован. Видети шире о томе у: Paul Kennedy, „Rise and Fall“, *The World Today*, August-September 2010, pp. 6-9. (за овај аргумент нарочито видети страну 7.); О разликама између моћи и утицаја виде-ти: Chris Brown, Kirsten Ainly, *Understanding International Relations*, Palgrave Macmillan, London, 2005, Third Edition, poglavlje 5, naročito strane 80-91.

15) Видети: Aaron Friedberg, “Same old songs: What Decinists (and Triumphalists) miss”, *The American Interest*, November / December 2009, извор: internet: 16/08/10 http://www.viet-studies.info/kinhte/Friedberg_Declinist_AI.htm

16) Видети: Пол Кенеди, *Успон и пад великих сила, Успон и пад великих сила*, Службени Лист СРЈ, Београд, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 19.

17) Видети: Paul Solman, „Interview with Paul Kennedy“, извор: internet 15/08/10 http://www.pbs.org/newshour/bb/business/jan-june10/kennedy_03-02.html?print

18) Видети: Pol Kenedi, *Успон и пад великих сила*, op. cit. str. 18-19.

Као треће, постоји кад је моћ у питању један велики проблем, а то је њено *мерење*, то јест покушај квантификавања нечега што се мерењу веома опире. Указујући на ово у тексту објављеном у пролећном броју часописа “Харвард International Review” за 2007. годину, Вилијем Карти Волфорт, професор Дармут колеџа у Њу Хемпширу, упозорава аналитичаре на четири правила на која треба обратити пажњу када се анализира моћ у међународним односима, а која се врло често превиђају: 1) Треба имати јасну дефиницију моћи 2) Обратити пажњу на оквир циљева, то јест очекивања која имате од неког 3) Не ослањати се само на један индикатор и 4) Узети у разматрање и латентну моћ.¹⁹⁾ За предмет нашег истраживања нарочито је занимљиво његово упозорење које се односи на оквир циљева, то јест која су то очекивања која најмоћнија земља света мора да испуни да би дошла на то место и, што је још теже, одржала се на њему. По Волфорту, проблем превеликих очекивања нарочито се отежао онда када се од суперсиле почело очекивати да решава сваки глобални проблем који се појави у свету. Дакле, као и у обичном животу и овде много зависи од циљева које себи поставимо или пак од очекивања која други имају од нас. Уколико су ти циљеви нереални, а притом нисмо баш миљеници фортуне, онда је нормално да ће бити праћени неуспесима. Главно мерило за успех у рату у Ираку које је председник Џорџ Вокер Буш себи поставио односило се на то да се од Ирака направи демократска земља у западном смислу те речи. С обзиром на политичку културу и историју, наравно да је то од почетка била немогућа мисија. Такође, да ли је могуће победити у рату у Авганистану имајући у виду ону чувену опаску да герила побеђује док год не изгуби, односно док год постоји? Наравно да није, и јасно је да много тога што се данас Америци приписује као неуспех има у ствари везе са претераним очекивањима шта све најмоћнија земља света треба да уради.

19) Видети: William C. Wohlforth, “Unipolar Stability: The Rules of Power Analysis”, *Harvard International Review*, Vol. 29, no. 1, Spring 2007, извор: internet 05/06/07 <http://hir.harvard.edu/index.php?page=article&id=1611>; У првом правилу Волфорт нас упозорава да не мешамо моћ као контролу над ресурсима са моћи као утицајем то јест способности да се промени нечије понашање. То што не успете да промените нечије понашање не значи да сте мање моћни у смислу моћи као контроле над ресурсима већ да једноставно ваша моћ није успела да произведе жељени резултат што иначе није реткошћ кроз историју. У другом правилу Волфорт јасно ставља до знања да са порастом моћи расту и очекивања шта све са том моћи морате да остварите односно циљеви се стално померају и лествица коју морате да прескочите сваки пут је све више и више. Треће правило говори о томе да се много ствари мора узети у разматрање приликом мерења моћи а не само њен квантитативни део а поготово не само економија у смислу паритета куповне моћи или пак стопа раста. На крају, професор Волфорт упозорава да моћ има свој актуелни и латентни део и да треба обратити пажњу не само на то шта земље тренутно користе већ и шта би могли да користе односно шта им је све на располагању то јест колики им је опсег спољнополитичких средстава у смислу остварења постављених спољнополитичких циљева. Видети: Исто

Као четврто, важно је додати овде психолошки ефекат који на процену стања америчке моћи одиграва тренутак у којем се то чини, односно контекст у ком се то дешава²⁰⁾. У тексту који се бави економском кризом у Грчкој и тиме колико је психологија утицала на преувеличавање објективно тешког стања, Тјери Маљере и Оливје Улије, двојица истраживача из Швајцарске и Француске, тврде да се одговори на питање зашто је Грчка тако брзо пала по питању кредитног рејтинга, испод Пакистана, из ситуације где је била скоро једнака са Немачком, налазе у неурологији.²¹⁾ Наиме, они сматрају да наш мозак реагује много пре на лоше него на добре вести. Поред стандардне приче да мимикрија игра важну улогу и да се на тржишту често “следи стадо”, то јест већина, они наводе још неколико разлога за овакву ситуацију.²²⁾ Као прво, изгледа да се екстремизам у ставовима награђује. Наиме, “већина научника и креатора јавног мњења зна да ће много већи добитак бити ако се поставе екстремни исходи, а не само поређају чињенице”²³⁾. Тако ако кажете да је Америка на рубу пропасти, привући ћете свакако више пажње, него да ређате чињенице које су људима често заморне и незанимљиве, упркос томе што нуде изнијансиранију и вероватно истинитију слику. Као друго, сужавање избора је други проблем. Људи покушавају да мисле о неком појму не повезујући ствари како треба односно не видећи ширу слику ситуације и околности у којима се она дешава. Другим речима, дешава се класичан проблем мишљења по систему дихотомија, односно „црно – бело“ посматрања стварности. “Иако наш мозак не функционише дихотомно, бинарно мишљење је омиљени начин рада нашег мозга пошто је лакше категоризовати догађаје у терминима успеха/неуспеха; сарадње/сукоба, рационалног/ирационалног”, а додали бисмо и, успона/пада. Кад се све скупи, онда људи по систему когнитивне дисонанце, на сваком кораку трагају за потврдом свог начина размишљања без обзира колико оно било погрешно. Дакле, психоло-

20) На пример, тако је и књига Пола Кенедија напосто погодила тренутак. Када је изашла из штампе у јесен 1987. године, десио се крах америчке берзе у октобру исте године (тзв. црни понедељак, 19. октобра). По многим проценама био је то највећи пад вредности акција у току једног дана у историји берзе. Вредност акција се суворачила за више од петину у САД а у многим другим земљама и знатно више.

21) Видети: Thierry Malleret and Olivier Oullier, “Greece and the Power of Negative Thinking”, *The New York Times*, July 30, 2010, извор: internet 31/07/10 <http://www.nytimes.com/2010/07/31/opinion/31iht-edmalleret.html>

22) Видети: Исто

23) Исто; У том смислу чини се да је Артур Норман, писац књиге о идеји опадања у западној историји потпуно у праву кад тврди следеће: „Живимо у ери у којој је песимизам постао правило а не изузетак. Пре две деценије, Џон Кенет Галбрајт је приметио да сваки издавач жели да аутори своје књиге назову „Криза америчке демократије“ јер знају да ће се такав наслов (добро-прим. аут.) продавати“. Видети: Arthur Herman, *The Idea of Decline in Western History*, Free Press, New York, 1997, p. 2.

гија игра подједнако важну улогу како у животима обичних људи, тако и у успону и паду великих сила²⁴). Као што моћ Сједињених Америчких Држава није у прошлости била толико велика колика јој се приписује, на сличан начин није у толикој мери у опадању данас. По речима Џозефа Наја „циклично веровање у опадање више говори о психологији него о стварним померањима у изворима моћи.“²⁵)

Као *nemo*, да ли је „*imperial overstretch*“ о ком се данас тако често говори главни узрок америчког опадања? Уводећи овај појам у својој књизи „Успон и пад великих сила“, сам Кенеди је у једној фусноти која се често заборавља, дао објашњење кад земља може доћи у опасност од империјалног препротезања, односно од претераних трошкова на одбрану. По њему, „историјски подаци сугеришу да ако једна конкретна нација одваја *током дужег временског периода* више од 10 % (а у неким случајевима, када је структурално слаба, више од 5 %) националног дохотка на наоружавање, то највероватније ограничава његову стопу раста“.²⁶) Цифре су веома занимљиве, јер Американци још увек своју империју (упркос огромном војном буџету одржавају на неких 4.8 процента укупног БДП-а). На врхунцу Хладног рата, као и у време тзв. Другог Хладног рата током администрације председника Регана кад су ти трошкови били највећи, они нису прелазили просечну цифру од 6.5 посто (Видети Табелу 2)²⁷). Повлачење паралела о аутоматском

24) Видети шире о томе у: Alex Mintz, Karl DeRouen Jr., *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2010, pp. 68- 120. За разлику од теорије рационалног избора, Алекс Минц уводи термин *бихејвиорални међународни односи* као јединствену парадигму која се састоји од “свега онога што није теорија рационалног избора”. Другим речима у тим теоријама се обраћа пажња на све оно што теорија рационалног избора изоставља: “теорија ризика, полихеуристичка теорија, кибернетска теорија, анализа операционих кодова, карактеристике лидера, емоције, предрасуде и погрешне перцепције, представе, ток информација, утицај оквира наших мисли”. Видети: Исто, op. cit. p. 68.

25) Joseph Nye, Jr., “The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective”, *Foreign Affairs*, November/ December 2010, извор: internet 26/10/10 <http://www.foreignaffairs.com/articles/66796/joseph-s-nye-jr/the-future-of-american-power>

26) Видети: Пол Кенеди, *Успон и пад великих сила*, op. cit. стр. 495. фуснота број 18.; Видети шире о томе у: Niall Ferguson, *Cash Nexus: Money and Power in Modern World 1700-2000*, Basic Books, New York, 2001, p. 405.

27) Према речима Тода Харисона, аналитичара Вашингтонског Центра за стратешке и буџетске процене, „укупни буџет за одбрану за фискалну 2011. годину кад се узме у обзир инфлација највећи је износ икада од времена Другог светског рата наовамо. Чак и ако се искључе трошкови рата у Ираку и Авганистану, захтев за буџет превазилази претходни највећи износ који је био 1985. године и који је у доларима из 2011. године износио 538 милијарди долара. Ипак, трошкови на одбрану као проценат БДП-а су 4.8 посто за 2011. годину, што је испод просека за раздобље после Другог светског рата када је износио 6.5 посто. Кад би се из цифре буџета искључили ратови у Авганистану и Ираку, трошкови на одбрану би износили 3.8 посто БДП-а. То би се могло упоредити са просечном мирнодопском цифром од времена Другог светског рата наовамо, наравно без Корејског

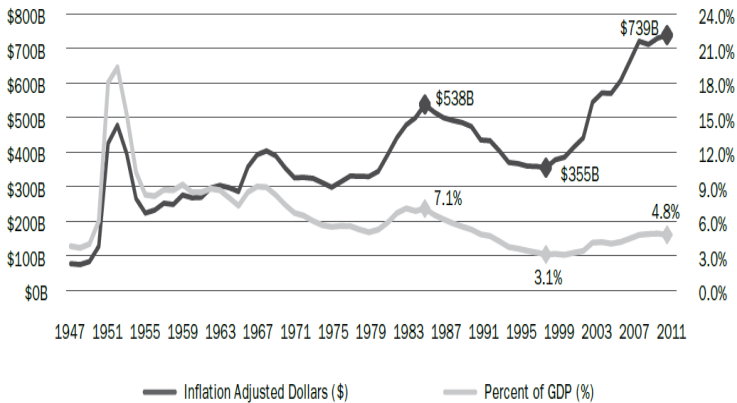
опадању овде свакако није одговарајуће. Иначе, непосредно после збацивања талибанског режима у Авганистану, сам Кенеди у једном помало покајничком тексту признаје, да се никада у историји није десило да водећа земља света управља светским пословима са тако мало новца потрошеног на одбрану.²⁸⁾ „Никада ништа није постојало што би се могло упоредити са оваквом разликом у моћи, никада. Поново сам упоређивао све трошкове за одбрану као и статистике које се односе на број војника великих сила у последњих 500 година које сам прикупио у књизи „Успон и пад великих сила“ и ниједна друга држава није ни близу (САД - прим. аут.). Рах *Britanica* се одржавала са мало новца. Британска копнена војска је била мања од европских војски, а чак је и краљевска морнарица била једнака само збиру две наредне - сада све остале поморске силе на свету не могу спречити америчку поморску супрематију. Царство Карла Великог је било ограничено само на Запад Европе. Римско царство је било шире по свом обиму, али је у исто време постојало и једно велико царство у Персији, а знатно веће у Кини. Стога, заиста је немогуће наћи нешто слично да би се упоредило... 1985. године буџет Пентагона износио је 6,5 посто укупног БДП-а и од стране многих сматран је узроком америчких буџетских проблема као и проблема у вези са растом производње. Међутим, до 1998. године трошкови одбране у односу на укупни БДП пали су на 3,2 посто, а тај проценат није ни данас много већи. **Бити сила број један са великим трошковима (на одбрану – прим. аут.) је једна ствар, а бити једина суперсила на свету а да вас то не кошта пуно, чињеница је која запањује** (подвукао Д. Ж.).²⁹⁾ Пре се може рећи да су велика унутрашње обавезе државе према сопственом становништву криве за опадање америчке моћи, него што су то криве њене спољашње обавезе. По речима Ендрјуа Крепиневича, извршног директора Вашингтонског Центра за стратешке и буџетске процене, велика је иронија да се десило тако нешто, јер

рата (фискалне године од 1950. до 1953.) и Вијетнамског рата (фискалне године 1965-1974.), од 5. 7 посто БДП-а. Видети шире о томе у: Todd Harrison, *Analysis of the FY 2011 Defense Budget*, The Center for Strategic and Budgetary Assesment, Washington, D. C.. 2010. Izvor: internet 31/08/10 http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/R.20100629.Analysis_of_the_FY/R.20100629.Analysis_of_the_FY.pdf, pp. 13-14.

- 28) Видети: Paul Kennedy, „The Eagle has landed”, *The Financial Times*, February 2nd, 2002, извор: internet, 15/08/10 <http://www.ratical.org/ratville/JFK/JohnJudge/linkscopy/Eagle-Land.html>; Према најновијим подацима које износи америчка Централна обавештајна агенција а који се односе на проценат који се од укупног БДП-а издваја за одбрану, Сједињене Америчке Државе су тек на 25. месту по том проценту са укупно 4. 06 посто потрошених на војску (подаци су за буџет из 2005. године). Испред њих су, између осталих, земље попут Омана, Саудијске Арабије, Турске, Кине и Грчке. Видети шире о томе у: *The CIA World Factbook, Military expenditures - percent of GDP*: извор: internet 30/08/10 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html>;

- 29) Видети: Исто, op. cit.

су еродирајуће економске основе Сједињених Држава пре произашле из „пренапрезања социјалних давања и других обавеза државе него због претераних инвестиција у безбедност.“³⁰⁾ По речима Крепиневича, у фискалној 2011. години од укупних трошкова федералне владе на социјална давања и обавезе државе отпада 56 посто у поређењу са 4,8 посто, колико отпада на трошкове одбране.³¹⁾ Дакле, Америка је уместо, као што је то Пол Кенеди предвиђао да ће доживети „imperial overstretch“, у ствари доживела „entitlement overstretch“.³²⁾

Табела 2. Амерички војни буџет као проценат БДП-а од Другог светског рата до данас³³⁾

30) Видети: Andrew Krepinevitch, „National Security Strategy in an Era of growing Challenges and Resource Constraints”, *Perspective*, June 2010, p. 4. izvor: internet 05/07/10 http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/B.20100615.National_Security_/B.20100615.National_Security_.pdf

31) Видети: Исто, p. 3.

32) Исто; Сличне аргументе износи и професор Мајкл Манделбаум. Он тврди да „Сједињене Државе неће попут сила из прошлости пасти због цене империје јер ми немамо империју. Штавише, наши трошкови на спољну политику и одбрану су такви да се њима може управљати. Трошкови који ће рапидно расти, и који су узрок наших непосредних финансијских проблема долазе због наших унутрашњих програма социјалних давања, а не од буџета за одбрану. Због тога што ћемо морати да потрошимо тако много новца на „бејби бум генерацију“ кад оду у пензију, и због тога што ћемо морати да повећамо порезе а такође и да смањимо давања државе према становништву, јавност ће бити далеко мање вољна да подржи такву експанзионистичку спољну политику какву су Сједињене Државе водиле од времена Другог светског рата наоивамо. **То је оно због чега ће спољна политика пре бити жртва „пренапрезања социјалних давања“ него класичног „империјалног пренапрезања“** (подвукли аут.). Видети шире о томе у: Brian Wingfield, „Foreign policy on a tighter budget: an interview with Michael Mandelbaum”, izvor: internet 12/11/ 2011 <http://blogs.forbes.com/brianwingfield/2010/08/11/foreign-policy-on-a-tighter-budget/>

33) Извор: Todd Harrison, *Analysis of the FY 2011 Defense Budget*, op. cit. p. 13

Као шесто, увек погледајте око себе, шта имају други. Кад се тумачи моћ једне земље, она се мора посматрати широм отворених очију у најширем контексту моћи њених конкурената. Имајући у виду да је „моћ концепт који се мора узимати у обзир само у односу према моћи других, и да је бесмислено уколико се не упореди са неком супротстављеном моћи“³⁴⁾ важно је америчку моћ упоредити са моћи њених конкурената. Премда је о томе доста писано, није лоше поновити неколико чињеница³⁵⁾. Најчешће се као конкуренти америчкој премоћи у светским пословима наводе Европска унија, Русија, Кина, Јапан и Индија³⁶⁾. Од свих ових земаља, у погледу економске моћи највећи конкурент Сједињеним Америчким Државама, је Европска унија чији је ГДП (узевши свих 27 земаља Европске уније заједно) већи од ГДП-а САД³⁷⁾. Посматрано на дужи стази у погледу економске моћи и војне моћи Народна Република Кина је по многим земљама којој ће припасти 21. век. Ипак, у овом тренутку, упркос свим проблемима са којима се суочавају, САД имају две суштинске предности у односу на конкуренте. Прва је свеобухватност њене моћи, односно чињеница да или доминира или је при самом врху у свим димензијама моћи, а друга је глобални домаћа њене моћи. Тако на пример, Европској унији, упркос снажној економској бази, недостаје јака војна моћ као и унутрашња кохезија. Кини пак, недостаје како већа мека моћ, тако и боље распоређена економска моћ (Кина има врло низак ГДП по глави становника и лоше структурирану привреду), те глобални домаћа њене војне моћи, пре свега у погледу поморских снага (упркос чињеници да ће ускоро имати свој први носач авиона а да је ланрана изградња још неколико). Русија има проблеме и у економској моћи (претерано ослањање на извоз нафте и гаса), те у мекој моћи, а поготово у погледу становништва (стопа опадања становништва је толико висока, да Русија изгуби око 700 000 људи годишње). Јапан, који је у августу 2010. године „предао“ Кини своје, неколико деценија чувано место друге економије света, је већ двадесетак

34) Видети: James H. Willey, "Measuring Up: The strategies as strategy", in: Roland Dannreuther, John Peterson, Eds., *Security Strategy and Transatlantic Relations*, Routledge, London, 2006, pp. 165-176. (цитат је са стране 166.)

35) Видети шире о томе у: Драган Живојиновић, "Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска суперсила", стр. 444 – 454. (нарочито табелу на странама 453- 454.);

36) Видети: Џозеф Нај, *Парадокс америчке моћи - зашто једина светска суперсила не може сама*, БМГ, Београд, 2004, стр. 40- 63.

37) Номинални БДП земаља ЕУ је 16. 48 а Сједињених Америчких Држава 14. 26 трилиона (хиљада милијарди) долара. Видети шире о томе у: Stuart Patrick, *The G 20 and the United States: Opportunities for more effective Multilateralism*, извор: internet, 30/10/10 <http://tcf.org/publications/2010/10/the-g20-and-the-united-states-opportunities-for-more-effective-multilateralism/pdf> (нарочито табелу на страни 5.)

година у стагнацији а притом је све ово кроз шта пролази кад су у питању последице катастрофалног земљотреса из марта ове године, додатно угрозило његове евентуалне аспирације ка светском лидерству. Индија, такође има велике проблеме како унутра, тако и у свом блиском суседству, пре свега са Пакистаном, а и нерешене спорове са Кином. Другим речима, ако је финансијска криза погодила Сједињене Америчке Државе, на сличан начин погодила је и остале претенденте на светски престо. Неки изазивачи америчкој премоћи, попут Кине, прошли су кроз кризу лакше, док су неки други (Европска унија, Русија и Јапан) кризу много теже поднели. Извори моћи које Сједињене Америчке Државе контролишу још увек су по нашем мишљењу довољни да јој, бар у догледно време обезбеде одређену премоћ у светским пословима. То свакако неће бити толика несразмера у моћи каква је постојала у протеклих двадесетак година, али ће Америка свакако остати „прва међу једнакима“ или речено језиком економије, задржаће „златну акцију“ у светским пословима.³⁸⁾

Као седмо, прилично је тешко проценити када је дефинитивни крај империје, односно који је пораз онај који је судбоносан, то јест који је догађај тај после ког више ништа није исто. Много је лакше проценити нешто кад се ствари заврше, па се догађај може посматрати у пуној перспективи. Са друге стране, много је теже процењивати да ли је нешто у опадању или није кад су ствари још у току. Рецимо један од најтежих пораза у својој историји Рим је доживео 9. године наше ере у бици код Теутоборшких шума. Ипак то се одиграло у време владавине Октавијана Августа, човека који је успоставио царство и био један од највећих римских владара икада³⁹⁾. Од те битке, па до коначне пропасти Западног римског царства, протекло је 469 година, а до пропасти Источног Рима још много више.⁴⁰⁾ Такође, баш некако у време кад су миром у Версају 1783. године изгубили тринаест колонија у Северној Америци, Британци су консолидовали своју власт у Индији⁴¹⁾. Крај „прве фазе британске империје“ означио је истовремено почетак њене

38) Видети одличну књигу Карле Норлоф, професорке Универзитета у Торонту о изворима америчке премоћи чак и у време финансијске кризе. Видети: Carla Norloff, *America's Global Advantages: US Hegemony and International Cooperation*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2010;

39) Видети шире о значају ове битке за формирање римске империје у: Питер Турчин, *Рат и мир и рат: животни циклуси империјалних нација*, Portalibris, Београд, 2006, стр. 57-88.

40) Источно римско царство односно Византија престало је да постоји падом Цариграда, 29. маја 1453. године. Дакле, 977 година после пада Рима.

41) Интересантно је поменути да је исти човек (Lord Cornwallis) који је сматран главним кривцем за пораз у бици код Јорктауна из 1781. године био и „главни кривац“ за консо-

„друге фазе“ који ће потрајати више од 150 година. На сличан начин, порази Луја XIV у Рату за шпанско наслеђе, као и порази његовог наследника Луја XV у ратовима који су уследили (нарочито Седмогодишњем) који су Француској одузели доста од њене моћи и, нарочито прекоморских поседа, нису означили и крај француске доминације у Европи. Појава Наполеона и ратови из времена његове ере били су јасан знак да империје не умиру онда када други то желе, већ онда кад се исцрпе сви извори њене моћи. Понекад империје трају јер други то желе, понекад по инерцији и из многих других разлога, али може протећи доста времене од опадања у моћи до коначног пада империје. „Једна од поука историје успона и пада великих сила је да им је (Османлијама, Хабсбурзима, Британцима) требало веома много времена да пропадну. Све су добијале ударце у главу, свуда доживљавале поразе и понижења, банкротирајући притом више пута, опстајале су, међутим, умањеног утицаја, али без фаталних рана. То се често дешавало због тога што силе у успону нису знале како да их замене. Опстајале су такође, и јер су поседовале значајне изворе моћи. Хабсбурзи су се држали, јер имали војску која је била оперативна на 14 језика. Британци пак, јер је Лондон био финансијски центар света, а уз то су контролисали много важних поморских база. Двadesетовековне империје чији је живот био кратак (нацистичка Немачка, Јапанци, Совјети) – нису имале такву подлогу. Дошле су и прошле...“⁴²⁾ Остаје велико питање да ли су ратови у Ираку и Авганистану, те светска економска криза, почетак краја америчке империје или пак један у низу проблема, иначе тако нормалних у „животу империјалних нација“.

*И на крају, осмо, али не мање важно питање, односи се на могућност да силе у опадању управљају овим процесом на начин да то опадање зауставе, успоре, очувају *status quo* или пак у најбољем случају, крену путем опоравка. Није редак случај у историји да су силе у опадању управо то и покушавале, истина са различитим успесима. Примера је много, од Оливареса, Кнеза Метерниха и Черчила некада, па до Барака Обаме данас. Јасно је назначено да су већина тих људи били дубоко свесни опадања моћи својих држава, као и свих проблема са којима су се суочавали. Тако Војвода Оливарес 1624. године саопштава краљу Филипу IV да је „тренутно стање у ком се налази краљевство такво да... је сасвим могуће горе него икада.“⁴³⁾ Да би се то стање пропадања зауставило,*

лидовање британске власти у Индији само неколико година касније. У једној личности, скупили су се дакле, и успон и пад британске империје у само неколико година разлике.

42)

43) Видети: John H. Elliot, „Managing Decline: Olivares and the Grand Strategy of Imperial Spain“, *op. cit.* p. 92. ; Војвода Гаспар де Гузман, познатији као војвода Оливарес, био је

Оливарес покушава да покрене „програм за обнову и оживљавање шпанске монархије и империје, који треба да отпочне са обновом и оживљавањем њеног срца, Кастиље.“⁴⁴⁾ У сваком случају, када је 1648. године миром у Вестфалији суштински, а Пиринејским миром из 1659. године и формално, Шпанија изгубила своју превласт у европским пословима, било је јасно да покушај заустављања опадања шпанске моћи, није успео иако је било момената када се чинило да је опоравак на видику.⁴⁵⁾ На сличан начин, захваљујући вештој дипломатији и управљању променама, Кнез Клеменс фон Метерних успео је да сачува Аустрију за још читав један век од времена после Бечког конгреса. Сам Пол Кенеди завршава књигу уводећи ову наду за земље у опадању. Он тврди да „све данашње Велике Силе (реч је о времену средине осамдесетих година прошлог века када је књига писана - прим. аут.) - Сједињене Државе, СССР, Кина, Јапан и ЕЕЗ - су, дакле, препуштене борби са древном дилемом успона и пада, променљивом стопом раста производње, технолошким иновацијама, променама на међународној сцени, спиралним растом цена наоружања, променама у равнотежи сила. Тај развој не може контролисати ниједна држава или појединац. Парафразирајући чувену Бизмаркову опаску, све ове силе путују “реком времена”, коју не могу ни “створити ни усмерити”, али низ коју могу “кормиларити са мање или више вештине и искуства”. Како ће проћи на том путовању, зависи, у великој мери, од мудрости влада у Вашингтону, Москви, Токију, Пекингу и разним европским престоницама. Горња анализа покушава да укаже на могуће перспективе сваке од ових политика, а као резултат тога, на перспективе система Великих сила у целини. Али, све ће веома много зависити од “вештине и искуства” којима оне успевају да броде низ “реку Времена”⁴⁶⁾. Према упозоравајућим речима Харија Хардинга, “ако се моћ може дефинисати као способност да се доносе погрешне одлуке, а да се притом претрпе умерене последице, онда

практично премијер империјалне Шпаније у време Краља Филипа IV, од 1621. до 1643. године. Покушао је спровођењем великог броја унутрашњих реформи и врло активном спољном политиком да спречи пад шпанске моћи, али није успео у томе што је све водило његовом смењивању 1643. године.

44) Видети: исто, *op. cit.* p. 92.

45) Професор Елиот посебно наводи 1625. годину када су победе шпанске војске код Бреде, Кадиза и Бразила готово повратиле наду да је „универзални часни мир“ (фраза коју је користио Оливарес и под којом је подразумевао очување репутације шпанске империје то јест како територија које су биле под њиховом контролом а тако и репутације владара којем је служио) био надокхват руке. Видети: исто, *pp.* 97-98. То би се све могло постићи на два начина: „са једне стране... политиком реформи које би ојачале копнене и поморске капацитете шпанске војске као и обновили углед Шпаније у свету. Са друге стране, серијом добро промишљених спољнополитичких циљева, који би се остварили захваљујући тој сили.“ Видети: исто, *op. cit.* p. 98.

46) Видети: Пол Кенеди, *Успон и пад великих сила*, *op. cit.* стр. 597.

ће смањење америчке моћи у односу на изазиваче повећати последице погрешних одлука, а оснажити потребу за мудријом спољном политиком.⁴⁷⁾ „Паметно релативно опадање“, фраза коју је једном приликом употребио сам Пол Кенеди, није била страном империјам у прошлости. Да ли ће Америка успети да једном мудро спољном политиком управља опадањем на начин да то опадање успори, продужи или заустави, остаје да се види.

Једна од најтежих ствари у области међународних односа као и у области људских ствари уопште, јесте превиђање будућих дешавања. Тако је много догађаја које треба узети у обзир и толико је велика могућност за дешавање неочекиваних ствари да то од предвиђања прави готово сизифовски подухват⁴⁸⁾. Напори који се чине да се предвиди будућност су заиста огромни, али су резултати таквих прогноза више него недовољни и далеко су од савршених.⁴⁹⁾ Проучавајући различите таласе америчког деклинизма од Другог светског рата наовамо као и узевши обзир наше аргументе о нејасноћама деклинистичких учења, наш је закључак да се о опадању америчке моћи данас свакако може говорити, али се о томе не може говорити као о коначном стању ствари, то јест као о крају америчке премоћи у светским пословима. Опадање, како смо то видели има подједнако много везе са психологијом и људским опажањем, колико и са стварним дешавањима. Такође, јасно је да ствари по стање америчке моћи могу бити још лошије, али је исто тако јасно да се ситуација може и потпуно прекренути, како се то неколико пута већ и дешавало. У сваком случају, будућност ће открити решења за ову једначину са много непознатих. Јер, како је то говорио Талес

47) Видети: Harry Harding, „The Great Powers in Wonderland“, *The National Interest*, March-April 2008, pp. 51-52. (цитат је са стране 52.)

48) „Најважнија поука из финансијске кризе јесте да треба да поведемо рачуна о ефекту „црног лабуда“. То су по речима Насима Николаса Талеба, догађаји који изгледају прилично невероватни али који имају потенцијал (да уколико се десе - прим. аут.) изазову велике поремећаје“ Видети: Fareed Zakaria, „When North Korea falls.“, *The Washington Post*, Monday, October 18, 2010, A 19, izvor: internet 19/10/10 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/10/17/AR2010101702608.html>; Такав је на пример био крај Хладног рата или пак дешавања од 11. септембра 2001. године. Примера је заиста безброј и може се заиста рећи да је у области међународних односа „ефекат црног лабуда“ много присутнији од неких супротних ситуација. За оригиналне Талевове ставове видети: Nassim Nicholas Taleb, *The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable*, Random House, New York, 2007. За српско издање ове књиге видети: Насим Нилолас Талеб, *Црни лабуд*, Хеликс, Смедерево, 2011.

49) У сјајној књизи коју је пре пет година написао Брус Курлик, професор историје на Универзитету Пенсилваније на врло занимљив начин се говори о погрешним предвиђањима неких од најважнијих и најумнијих чланова америчког спољнополитичког естаблишмента у времену Хладног рата. Такве погрешне претпоставке и предвиђања имале су понекад катастрофалне последице по америчку спољну политику а самим тим и свет уопште. Видети шире о томе у: Bruce Kurlick, *Blind Oracles: Intellectuals and War from Kennan to Kissinger*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2006

из Милета „време је најмудрије. Оно зна све одговоре“. У погледу питања будућности америчке моћи, нарочито.

Dragan R. Simic, Dragan Zivojinovic

**IS DECLINE INEVITABLE?
SEVERAL ARGUMENTS AGAINST**

Summary

In the article, the authors challenge the main arguments regarding the inevitability of decline of the American power pointed out by the declinists. By citing the eight arguments against declinists' case, the aim is to show that in international relations there is no absolute certainty that something will happen that way most people expect, especially when assessing one's strength. Conventional wisdom often fails in front of the unpredictability of events and the determinism in international relations does not have it easy as in some other areas of human activity.

Key words: International relations, Power, USA, Power shifting process, Decline of power, Future of American power.

ЛИТЕРАТУРА

- Elliot, John, H., „Managing Decline: Olivares and the Grand Strategy of Imperial Spain“, in: Paul Kennedy, Ed., *Grand Strategies in War and Peace*, Yale University Press, New Haven, 1991, pp. 87-104.
- Ferguson, Niall, „Venice on the Hudson“, *The Los Angeles Times*, Monday, May 14, 2007. izvor: internet, 05/14/07 <http://latimes.com/2007/may/14/opinion/oe-ferguson14>
- Ferguson, Niall, „An Empire at risk“, *Newsweek*, December 7, 2009, pp. 26-30.;
- Ferguson, Niall, „Complexity and Collapse: Empires on the Edge of Chaos“, *Foreign Affairs*, March/ April 2010, izvor: internet 01/08/10 <http://www.informationclearinghouse.info/article24874.htm>
- 02/10/10 <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,867329,00.html>
- Friedberg, Aaron, „Same old songs: What Declinists (and Triumphalists) miss“, *The American Interest*, November / December 2009, izvor: internet: 16/08/10 http://www.viet-studies.info/kinhte/Friedberg_Declinist_AI.htm
- Harding, Harry, „The Great Powers in Wonderland“, *The National Interest*, March-April 2008, pp. 51-52.
- Harrison, Todd, *Analysis of the FY 2011 Defense Budget*, The Center for Strategic and Budgetary Assesment, Washington, D. C.. 2010. Izvor: internet 31/08/10 http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/R.20100629.Analysis_of_the_FY/R.20100629.Analysis_of_the_FY.pdf
- Herman, Arthur, *The Idea of Decline in Western History*, Free Press, New York, 1997

- Huntington, Samuel P., „The U. S. – Decline or Renewal“, *Foreign Affairs*, Winter 1988/1989, pp. 76-96.
- Inboden, William, „What is Power? And how much of it America have“, *The American Interest*, Hollidays November/December 2009, pp. 15 - 27.
- Кенеди, Пол, *Успон и пад великих сила*, Службени лист СРЈ, Београд, ЦИД, Подгорица, 1999.
- Kennedy, Paul, „The Eagle has landed“, *The Financial Times*, February 2nd, 2002, izvor: internet, 15/08/10 <http://www.ratical.org/ratville/JFK/JohnJudge/links-copy/EagleLand.html>
- Kennedy, Paul, “Is this the end of the American Era”, *The Sunday Times*, October 12, 2008, izvor: Internet, 12/03/08 http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/us_and_americas/article4926356.ece
- Kennedy, Paul, „Rise and Fall“, *The World Today*, August-September 2010, pp. 6-9
- Khanna, Parag, *Second World – Empires and influence in New World Order*, Random House, New York, 2008
- Khanna, Parag, “Waving goodbye to Hegemony”, *The New York Times*, 27. 01. 2008. Izvor: Internet: 01/27/08, <http://www.nytimes.com/2008/01/27/magazine/27world-t.html?ei=5090&en=8261f868401501b5&ex=1359003600&partner=rssuserland&emc=rss&pagewanted=print>
- Krepinevitch, Andrew, „National Security Strategy in an Era of growing Challenges and Resource Constraints“, *Perspective*, June 2010, p. 4. izvor: internet 05/07/10 http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/B.20100615.National_Security_/B.20100615.National_Security_.pdf
- Luttwak, Edward, N., “From Homer to Unabomber: Review Essay”, *Foreign Affairs*, Vol. 76, No. 1, January/ February 1997, pp. 153- 158.
- Mahbubani, Kishore, “The Case against the West”, *Foreign Affairs*, May/ June, 2008, pp. 111-124.
- Mahbubani, Kishore, *The New Asian Hemisphere – The Irresistible shift of the Global power to the East*, PublicAffairs, New York, 2008.
- Malleret, Thierry, and Oullier, Olivier, “Greece and the Power of Negative Thinking”, *The New York Times*, July 30 2010, izvor: internet 31/07/10 <http://www.nytimes.com/2010/07/31/opinion/31iht-edmalleret.html>
- Mandelbaum, Michael, *The Frugal Superpower: America’s Global Leadership in a Cash-Strapped Era*, PublicAffairs, New York, 2010
- Martin, John, Romano, Denis, „Reconsidering Venice“, in: Martin, John, Romano, Denis, Eds., *Venice Reconsidered – The History and Civilization of an Italian City State 1297 – 1797*, The Johns Hopkins University Press, Baltimor, 2000, pp. 1- 35.
- Mintz, Alex, DeRouen Jr., Karl, *Understanding Foreign Policy Decision Making*, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2010
- Morris, Ian, „Why the West Rules--for Now – excerpt“, izvor: internet, 05/01/11 <http://us.macmillan.com/BookCustomPage.aspx?isbn=9780374290023#Excerpt>
- Murphy, Cullen, „Are we Rome: The Fall of an Empire and the fate of America“, *The Washington Post*, Friday, June 29, 2007, izvor: internet 29/06/07 <http://www.washingtonpost.com/wp-srv/style/longterm/books/chap1/arewerome.htm>
- Nye, Joseph S. Jr., *Bound to Lead- The Changing Nature of American Power*, Basic Books, New York, 1991.

- Nye, Joseph, S. Jr., *The Future of power-authors note*, PublicAffairs, New York, 2011, izvor: internet 16/08/10 <http://www.publicaffairsbooks.com/publicaffairsbooks-cgi-bin/display?book=9781586488918&view=note>
- Nye, Joseph, Jr., "The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective", *Foreign Affairs*, November/ December 2010, izvor: internet 26/10/10 <http://www.foreignaffairs.com/articles/66796/joseph-s-nye-jr/the-future-of-american-power>
- Patrick, Stuart, *The G 20 and the United States: Opportunities for more effective Multilateralism*, izvor: internet, 30/10/10 <http://tcf.org/publications/2010/10/the-g20-and-the-united-states-opportunities-for-more-effective-multilateralism/pdf>
- Симић, Драган Р., *Светска политика*, Факултет политичких наука, Чигоја штампа, Београд, 2009
- Симић, Драган Р., Живојиновић, Драган, „Од Спутњика до Ленова: шест таласа америчког деклинизма после Другог светског рата“, *ГОДИШЊАК 2010*, Факултет политичких наука, Београд, Година ИВ, Број 4, стр. 269-295.
- Solman, Paul, „Interview with Paul Kennedy“, izvor: internet 15/08/10 http://www.pbs.org/newshour/bb/business/jan-june10/kennedy_03-02.html?print
- The CIA World Factbook, Military expenditures - percent of GDP*: izvor: internet 30/08/10 <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2034rank.html>;
- “The New Shopping Superpower”, *Newsweek*, izvor: internet 20/1/11 <http://www.newsweek.com/2009/03/20/the-new-shopping-superpower.html>
- “The Redistribution of Hope”, *The Economist*, izvor: internet 17/12/10 <http://www.economist.com/node/17732859>
- Willey, James, H., “Measuring Up: The strategies as strategy”, in: Roland Danneberg, John Peterson, Eds., *Security Strategy and Transatlantic Relations*, Routledge, London, 2006, pp. 165-176.
- Wingfield, Brian, “Foreign policy on a tighter budget: an interview with Michael Mandelbaum”, *Forbes*, izvor: internet 12/ 08/10 <http://blogs.forbes.com/brianwingfield/2010/08/11/foreign-policy-on-a-tighter-budget/>
- Wohlforth, William, C., “Unipolar Stability: The Rules of Power Analysis”, *Harvard International Review*, Vol. 29, no. 1, Spring 2007, izvor: internet 05/06/07 <http://hir.harvard.edu/index.php?page=article&id=1611>
- Zakaria, Fareed, *The Post-American World*, W. W. Norton, New York, 2008
- Zakaria, Farid, „The Future of American Power- How America Can Survive the Rise of the Rest“, *Foreign Affairs*, May/June 2008, Internet 25/04/08 <http://www.foreignaffairs.org/20080501facomment87303/fareed-zakaria/the-future-of-american-power.html?mode=print>
- Закарија, Фарид, *Свијет након Америке*, Фрактура, Загреб, 2009
- Закарија, Фарид, *Постамерички свет*, Хеликс, Смедерево, 2009
- Zakaria, Fareed, „When North Korea falls..“, *The Washington Post*, Monday, October 18, 2010, A 19, izvor: internet 19/10/10 <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/10/17/AR2010101702608.html>
- Живојиновић, Драган, „Шест разлога због којих Кина неће бити следећа светска суперсила“, *Годишњак 2009*, година III, децембар 2009, Универзитет у Београду, Факултет политичких наука, Београд, 2009, стр. 437- 475.

Resume

Primary objective of this article is to provide useful arguments against declinists thesis on crisis of American power. Authors use several hypotheses showing that processes of power shifting, power transition and fall of empires are not inevitable and strictly (pre)determined. First note is that declinists theory is partly based on „historical fatalism“. Using different historical examples, since times of first empires, authors points out that in process of empire declining we can also see turnouts and empire revitalization. Second part of text deals with issue of power dimensions. Economy is not only and predomint feature of power. It is complex and polyvalent phenomenon, which is imposible to analyse and explore only through glases of economy. Without the analysis of geography, culture, military power, international influence etc., as well as interdependence and relation of hard and soft power, the final conclusion of power declining can not be given. The problem in measuring of power is also present in declinists theses, so authors use third argument claiming that concept of power is fluid and almost impossible to quantify. Next point is on „imperial overstretching“ theorem. Authors compare present US military spending with Paul Kennedys „critical point“, showing that it is still far from it. Sixth part of article rests on comparative analysis of American oponents and their power, which leads to conclusion that it is still unimaginable for someone else to replace US at the top of contemporary global order. Following this argument, in next step, authors underline that it is much easier to look events through historical perspective than to anticipate some future events. In international relations, with its complex structure, it is even harder. Thus, any attempt to point stepping time of empire fall can not be precise. The last argument is based on empires ability to manage decline processes, and capacity to maintain *status quo* and even recover their international position. Finnaly, concluding this article, authors notes that the process of US power decline is ongoing, but it is still too early to say that the US will stay without its position on international stage.

* Овај рад је примљен 10. маја 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. јуна 2011. године.